

Bron: Tertio, 4 november 2009, p.7

Levensbeschouwelijk onderwijs in of uit de mode

In katholieke scholen krijgen leerlingen automatisch het vak rooms-katholieke godsdienst. In het officieel onderwijs kunnen ze een vak kiezen uit een van de zes erkende godsdiensten of het vak niet-confessionele zedenleer. Dat is zo sinds het schoolpact dat na een langdurige strijd tussen liberalen, socialisten en katholieken in november 1958 tot stand kwam en het jaar daarna op 29 mei in de schoolpactwet werd bezegeld. In 1988 werden de schoolpactbeginselen ook grondwettelijk verankerd. Sindsdien is de samenleving grondig veranderd. Door de ontzuiling, de secularisatie en de toegenomen diversiteit is volgens sommigen na vijftig jaar de tijd rijp om dat schoolpact te herzien.

Ontzuiling, diversiteit en secularisering dwingen tot actief pluralisme

Na een halve eeuw dagen tal van elementen het schoolpactcompromis uit en is een open debat over een nieuw schoolpact voor de 21ste eeuw meer dan wenselijk, vindt Patrick Loobuyck die verbonden is aan het Centrum Pieter Gillis van de Universiteit Antwerpen. Zijn vraag is duidelijk: houden we vast aan een anachronistisch, verzuild systeem dat onpraktisch en duur is of durven we te denken aan alternatieven om jongeren op een zinvolle manier met levensbeschouwing en levensbeschouwelijke vragen in contact te brengen?

Patrick Loobuyck | Sinds het schoolpact veranderde de samenleving grondig. Het verzuilde, overwegend katholieke Vlaanderen van 1959 bestaat niet meer. De secularisering zette door, het katholieke geloof nam af en heel wat mensen zijn levensbeschouwelijk ongeletterd en onverschillig. Het levensbeschouwelijke profiel van leerkrachten én leerlingen, zowel in het vrije katholieke als in het officieel onderwijs, komt niet meer overeen met het profiel van enkele generaties terug. Voor veel ouders maakt het niet uit of hun kinderen godsdienst dan wel zedenleer volgen, wat leidt tot levensbeschouwelijk toerisme en shoppinggedrag. Niet zelden speelt de voorkeur voor een leerkracht, de vermoede moeilijkheidsgraad van het vak of de keuze van de vrienden een bepalende rol. Sommige ouders kiezen nog voor godsdienst door de overgangsrituelen, maar zodra de communies achter de rug zijn, mogen hun kinderen net zo goed zedenleer of een andere levensbeschouwing volgen.

Diversiteit

Het levensbeschouwelijke landschap werd ook meer divers. Het schoolpact dateert van voor de migratie die sinds de jaren 1970 het aantal moslimleerlingen sterk deed stijgen, ook in katholieke scholen. Daarnaast zorgen nieuwe religieuze bewegingen, een stijgend aantal ongelovigen en mensen die hun levensbeschouwing à la carte samenstellen voor meer diversiteit. Dat bleef niet zonder gevolgen. Zo trachten de leerplannen rooms-katholieke godsdienst uit 2000 daaraan tegemoet te komen door nadruk te leggen op het communicatief en interreligieus leerproces. Toch wordt vastgehouden aan de voorkeurspositie van het christendom als referentiepunt. Het resultaat is voor velen dubbelzinnig en onbevredigend. Leerlingen maar ook godsdienstleerkrachten vinden het vak dikwijls nog te godsdienstig, volgens anderen holde de aandacht voor pluralisme het vak uit en is er te weinig aandacht voor de eigenheid van de katholieke traditie.

Puzzelen met uurroosters

Praktische problemen zijn van een fundamenteel andere orde, maar het lijkt ons niet zinvol ze te verzwijgen. Het schoolpact was een compromis tussen vrijzinnigen en katholieken, maar ondertussen zijn ook andere levensbeschouwingen erkend waardoor er in de officiële scholen niet-confessionele zedenleer, rooms-katholieke, protestantse, joodse, islamitische, orthodoxe en anglicaanse godsdienst moet worden aangeboden als daar vraag naar is. Uurroosters in elkaar steken wordt zo een echt puzzelwerk. Scholen ondervinden vaak moeilijkheden om voldoende lokalen te vinden voor die gelijktijdige lessen.

Dat systeem is ook duur in personeelskosten omdat elk vak zijn eigen leerkracht heeft. Dat leidt tot absurde situaties. Zodra een aantal leerlingen in een officiële school Israëlitische godsdienst wil volgen, moet er een leerkracht worden aangeworven ook al zijn die leerlingen helemaal niet joods en moet die leerkracht van ver komen. Dat kost zoveel geld dat de leerplicht vervroegen tot vijf jaar daardoor onbespreekbaar is. Bij nieuwe erkenningen van bijvoorbeeld het boeddhisme zullen de organisatorische en financiële problemen nog toenemen.

Aanpassen aan de realiteit

Als we deze evoluties ernstig nemen, kunnen we volgende vragen niet langer naast ons neerleggen: 1. Is een verzuild systeem, waarin leerlingen in officiële scholen apart worden gezet volgens levensbeschouwing nog wel aangepast aan onze tijd? en 2. Is een (ietwat halfslachtige) confessionele invulling van het vak godsdienst in katholieke en officiële scholen wel de meest zinvolle manier om

leerlingen in contact te brengen met levensbeschouwing, gelet op het feit dat een absolute minderheid van de leerlingen zich met het katholieke geloof, laat staan met de katholieke kerk, identificeert?

De schoolpactmatige organisatie van het levensbeschouwelijk onderwijs is niet meer op de sociologische realiteit en de maatschappelijke behoefte afgestemd. Door de maatschappelijke veranderingen is de nood aan kennis over levensbeschouwingen en vaardigheden om met levensbeschouwelijke verschillen om te gaan, groter dan ooit. Onderwijs moet zo georganiseerd zijn dat het leerlingen vaardigheden aanreikt om dialoog, tolerantie, respect en multicultureel burgerschap in praktijk te brengen. Kennis en informatie over levensbeschouwingen, maar ook contact en dialoog met andere levensbeschouwingen zijn daartoe noodzakelijk.

Wellicht kan de invoering van een inclusief, pluralistisch vak over levensbeschouwingen zoals dat in sommige landen al bestaat daaraan tegemoet komen. Het bevordert niet alleen de levensbeschouwelijke geletterdheid maar ook de dialoog tussen levensbeschouwingen. Leerlingen leren concreet in de klas hoe ze met levensbeschouwelijke en culturele verschillen kunnen omgaan. Daarnaast kunnen confessionele vakken als facultatieve vakken behouden blijven zolang de grondwet niet wijzigt, is dat aanbod immers grondwettelijk verplicht.

Heilige huisjes

Niemand lijkt echter bereid de heilige, verzuilde huisjes en belangen in twijfel te trekken. Bovendien maakt de grondwettelijke verankering dat de discussie over de wenselijkheid van het huidige systeem ook op constitutionele argumenten afketst. Nochtans is met enige creativiteit ook binnen het grondwettelijke kader verandering mogelijk. Als men in deze legislatuur het secundair onderwijs grondig wil hervormen, dringt dan ook een grondige reflectie op de inhoud en de organisatie van de levensbeschouwelijke vakken zich niet op? De commissie-Monard leverde een blauwdruk voor de vernieuwing van het secundair onderwijs af, maar liet na daar aandacht aan te besteden. Voormalig minister van Onderwijs Marleen Vanderpoorten (Open VLD) bracht het onderwerp ter sprake in 2002 maar sindsdien werd elke discussie ten gronde vakkundig in de kiem gesmoord, niet zelden door de levensbeschouwelijke actoren zelf. In het huidige Vlaamse regeerakkoord staat alvast iets over de realisatie van een gezamenlijk aanbod levensbeschouwing. Of dat volstaat om een parlementair en maatschappelijk debat te openen, zal moeten blijken.